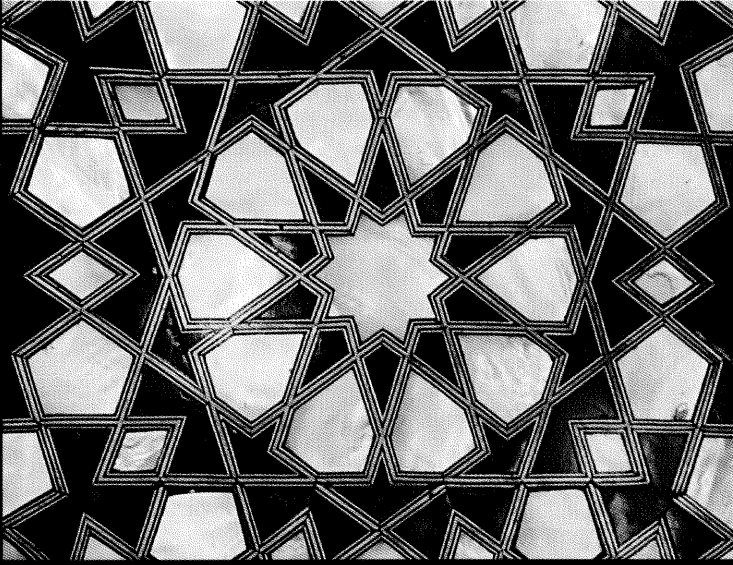

SOSYOLOJİ

TÜRKİYE'DE
SOSYOLOJİNİN
YÜZ YILLIK
BİRİKİMİ

—
Editörler: *Erkan Çav - Elif Süreyya Genç*

KE
TE
BE

ISBN: 978-625-7854-96-2

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 387

Sosyoloji

Yayın Yönetmeni

Furkan Çalışkan

Yayına Hazırlayan

Sezai Saraç

Düzeltili

Havva Akdağ

Kapak

Harun Tan

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

1. BASKI

Aralık 2020
İstanbul

Ketebe Yayınları

Sertifika No: 34989

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212.612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

BPC Matbaacılık San. Tic. A.Ş.

Osmangazi Mah. Mehmet Kopuz

Cad. No:17/1 PK 34522

Esenyurt / İSTANBUL

Sertifika No: 48745

Telefon: 212 886 83 30

Kapak Fotoğrafı: Abanoz üzerine sedef, bağa ve fildişi kakma pencere iç kapağı.
Bağdat Köşkü (1640) / Topkapı Sarayı.

Fotoğrafçı: Coşkun Aydın

Fotoğraf, Topkapı Sarayı Müzesi'nin ve fotoğrafçının telif hakları karşılığında
Copyright © kurallarına uygun olarak kullanılmaktadır.

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

28.12.2020

Doc. Dr. Hery Yasurca

Türkiye’de Sosyolojinin Yüz Yıllık Birikimi

Sempozyum – Sosyoloji Soruşturması

EDİTÖR

DR. ERKAN ÇAV

DR. ELİF SÜREYYA GENÇ

KETEBE

II. BÖLÜM: SOSYOLOJİ SORUŞTURMASI

1991 Tarihli “Sosyolojimizin Sosyolojisi”

Soruşturmasının Değerlendirmesi - Dr. Erkan ÇAV / 69

- I Prof. Dr. A. Fügen BERKAY (Emekli) / 82
- II Prof. Dr. A. Korkut TUNA (İstanbul Ticaret Üniversitesi) / 86
- III Prof. Dr. Ali ERGUR (Galatasaray Üniversitesi) / 92
- IV Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Bursa Uludağ Üniversitesi) / 98
- V Prof. Dr. Ayşe AZMAN (Mersin Üniversitesi) / 108
- VI **Filolojiden Sosyolojiye Türkiye’de Beşerî Bilimin Kaderi**
Prof. Dr. Bedri GENCER (Yıldız Teknik Üniversitesi) / 118
- VII Doç. Dr. Bedri MERMUTLU (İstanbul Ticaret Üniversitesi) / 202
- VIII **Türkiye’de Sosyoloji Geleneğinin Ana Konuları, Gelenekleri, Etkileşimleri ve Yönelimleri** - Prof. Dr. Cevat ÖZYURT
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) / 210
- IX Prof. Dr. Ergün YILDIRIM (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi) / 218
- X Prof. Dr. Ferhat KENTEL (Bağımsız Sosyolog) / 226
- XI Prof. Dr. Gülsen DEMİR (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi) / 234
- XII Doç. Dr. Hasan YAVUZER (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi) / 242
- XIII Prof. Dr. Kadir CANATAN (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi) / 260
- XIV Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ (Afyon Kocatepe Üniversitesi) / 266
- XV Prof. Dr. Nazmi AVCI (Süleyman Demirel Üniversitesi) / 312
- XVI Prof. Dr. Nevin Güngör ERGAN (Hacettepe Üniversitesi) / 322
- XVII **Asırları Aşan Mesele: Sosyolojinin Konusu Nedir?**
Prof. Dr. Nilgün ÇELEBİ (Emekli) / 334
- XVIII Prof. Dr. Nurgün OKTİK (Maltepe Üniversitesi) / 340
- XIX **Türkiye’de Sosyoloji: Gelenekleşme, Yerlilik ve Bazı Temel Sorunlar**
Prof. Dr. Ömer AYTAÇ (Fırat Üniversitesi) / 344
- XX Prof. Dr. Recep ŞENTÜRK (İbn Haldun Üniversitesi) / 368
- XXI Prof. Dr. Sami ŞENER (İstanbul Medipol Üniversitesi) / 394
- XXII Doç. Dr. Süleyman DOĞAN (Yıldız Teknik Üniversitesi) / 404

XII

Hasan YAVUZER

Doç. Dr. / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Doğum Tarihi ve Yeri: 20 Şubat 1957 / Yüksekli Köyü - Gülşehir - Nevşehir.

Eğitim Hayatı: Nevşehir Gülşehir Yüksekli Köyü İlkokulu (1968-1969), Nevşehir İmam Hatip Orta Okulu (1972), Kayseri İmam Hatip Lisesi (1976), Samsun Yüksek İslâm Enstitüsü, İslâm Dini ve Esasları Bölümü (1981), Yüksek Lisans (1993) ve Doktorasını (2005), sırasıyla Prof. Dr. Ünver Günay danışmanlığında yaptığı "Hacıbektaş Yöresi Bektaşî İnançlarının Din Sosyolojisi Yönünden İncelenmesi" ve "Dini Otorite ve Teşkilatların Sosyolojik Analizi: Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği" başlıklı tezler ile Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı - Din Sosyolojisi Bilim Dalı'nda yapar.

Görev Yeri: Diyanet İşleri Başkanlığı (1976-2008), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü (2008-...).

Yabancı Dil Bilgisi: İngilizce, Arapça.

Çalışma Alanları/Konuları: Din, Diyanet İşleri Başkanlığı, din hizmetleri, Alevilik-Bektaşilik, aile.

Kitapları: *Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı-Dini Otorite ve Teşkilatların Sosyolojik Analizi* (2006), *Kayseri'de Din Hizmetleri* (2011), *Necmettin Nursaçan: Hayatı-Hatıraları ve Hizmetleri* (2012), *Nevşehir Camileri-Banileri ve Hamileri* (Ahmet Cihan ile birlikte) (2012), *Alevi-Bektaşilikte Ölüm Ritüeli* (2015), *Selim KA'dan Selim KAA'na: Dededen Toruna Bir Dönemin Hikayesi* (2017), *Konar-Göçerlerin Kurduğu Örnek Bir Köy: Yüksekli* (2019).

1. Türkiye’de Sosyolojinin akademik seviyede yer bulmasının üzerinden yüz yıl gibi uzun bir zaman geçti. Yüz yılı aşan Kurumsal Sosyoloji geleneğini ana konuları, içerikleri, gelenekleri, etkileşimleri ve yönelimleri bağlamında nasıl değerlendirirsiniz?

Batı’da modern sosyolojinin ortaya çıkmasında olduğu gibi Osmanlı Devleti’ne gelişinde de dönemin toplumsal şartları etkili olmuştur. Avrupa ve Osmanlı Devleti’nde yaşanan toplumsal sorunlara ve içerisinde bulunan güçlüklerle çözüm arayışı sosyoloji bilimine ilgiyi artırmıştır. Hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyet döneminde sosyolojide ele alınan ana konular toplumsal yapı ve toplumsal değişim olmak üzere iki temel zemin üzerinden ilerlemiştir.

Osmanlı Devleti’nde sosyolojinin ortaya çıkışı ve gelişmeye başlamasında toplumsal sorunlara yaklaşırken, bir taraftan Ziya Gökalp, bir taraftan da Prens Sabahaddin’in çalışmaları doğrultusunda iki farklı sosyoloji ekolü etkili olmuştur. Dolayısıyla Türk sosyolojisine ilk dönemlerde Ziya Gökalp’in benimsediği Emile Durkheim’in etkisindeki sosyoloji ekolü ile Prens Sabahaddin’in benimsediği Le Play ekolü yön vermiştir. İlk dönemlerde Avrupa Sosyolojisinden etkilenen Türk Sosyolojisi, 1940’ların ortalarından itibaren Amerikan sosyoloji geleneğinden de etkilenmeye başlamıştır. Bu dönemde özellikle kır-köy sosyolojisi, kentleşme ve sorunları gibi konular ve monografik çalışmalar öne çıkmaktadır. Günümüzde Ankara ekolü olarak anılan yaklaşım da bu dönemlerde ortaya çıkmıştır.

1960 ve 1980 döneminde sanayileşmeye paralel olarak gelişen göç ve kentleşme, toplumsal sınıf ve tabakalaşma konuları sosyolojide daha fazla tartışılan konular arasındadır. 1980’lerde dünya ile entegrasyon konuları öne çıkmıştır. Ayrıca o dönem sosyologlarının ele aldığı başlıca sorunlar, demokrasi, özgürleşme, sivilleşme gibi konularla birlikte serbest zaman ve tüketim olguları da tartışılmaya başlanmıştır. 1990 ve 2000’li yıllarda ise, sosyolojik araştırmaların odak noktasında daha fazla çeşitlilik gözlenmektedir. Kültürel çalışmalar bağlamında toplumsal cinsiyet, kimlik ve farklılık ekseninde etnisite ve din gibi sosyolojik konular daha fazla tartışılmaya başlanmıştır.

Günümüzde, yabancı literatürde gerçekleştirilen tartışma alan ve konularının önemli bir kısmına Türkiye literatüründe de rastlanmaktadır. Özellikle 2000’li yıllardan sonra, dünya genelinde de popüler olan küreselleşme tartışmaları, çok kültürlülük, iletişim, medya, sosyal medya, popüler kültür, cinsiyet çalışmaları,

yaşlılık ve gençlik sosyolojisi, kadın çalışmaları, çocuk suçluluğu, din, aile ve sağlık sosyolojisi ile ilgili yapılan çalışmalar ön plana çıkmaktadır.

Sosyolojinin ortaya çıkışından itibaren dünya genelinde yapılan benzer çalışmaların ülkemizde de yapılmaya çalışılması pek çok olumlu katkılar sağladığı gibi birtakım problemleri de beraberinde getirmiştir. Zira bu geleneğin takipçileri genel olarak Avrupa ve ABD sosyoloji literatüründen beslenmiştir. Bu nedenle, yabancı literatürden beslenerek ülke içi sorunlara çözüm arayan bir Türk Sosyolojisi ortaya çıkmıştır. Bu da farklı bir toplum yapısının kendine özgü dinamikleri, kurumları ve aktörleri dikkate alınarak geliştirilmiş teori ve kavramsallaştırmaların o toplum yapısından birçok konuda ayrışan Türk toplumu gibi başka bir toplum yapısında karşılığının aranmasını gündeme getirmiştir. Bu arayış çoğu zaman sonuçsuz çıktığı halde zorlama yorumlarla, Hayati Tüfekçioğlu (1991), Kurtuluş Kayalı ve pek çok sosyoloğun eleştirdiği aktarmacılık yöntemiyle farklı toplum sorunlarından neşet etmiş teoriler ülkemize özgü sorunlara aynen tatbik edilmiştir. Bu da sosyolojinin belli alan ve çalışmalarında teori ve pratik uyumsuzluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu sorun özellikle sekülerleşme teorilerinde daha da belirginlik göstermektedir. Hıristiyanlık gibi dinlerin sorunsallaştırılmasıyla ortaya çıkan teorilerle İslâm dini anlaşılmaya çalışılmıştır. Avrupa'da kilise yönetimi ve din adamlarının yanlış uygulamalarından kaynaklanan din ve dinî kurumlara gösterilen tepkiler ülkemizde İslâm dini ve dinî kurumlar üzerinden tartışmaya açılmıştır. Halkının %97-98'i Müslüman olan Türkiye'de İslâm dini ve Müslümanlar ile ilgili olumsuz yaklaşımlar sergilenmiştir. Bunun sonucu olarak da sözü edilen teori ve pratik uyumsuzluğu nedeniyle hatalı, sorunlu ve eksik çalışmalar ortaya çıkmıştır. Araştırdıkları teoriler kanıtlanamayınca suçlanan ve geri kalmışlığın delili sayılan yine Türk toplumu olmuştur (Tüfekçioğlu, 1991).

Bütün bunlara rağmen zamanla yılların tecrübe ve birikimi ile ülkemizde her geçen gün sosyolojinin daha iyi bir konuma geldiği göz ardı edilmemelidir. Özellikle metodoloji alanındaki gelişmeler daha iyi ve teknik açısından da oldukça güvenli bir çok çalışmanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Gerek ülkemizde yazılan gerekse de yurt dışında yazılan metodoloji alanındaki kitapların tercümesi ile bilimsel yöntem anlamında sosyoloji daha iyi yerlere gelmiştir. İçerik olarak da sosyologlar tarafından sosyolojinin pek çok alt disiplinde çalışmalar yapılmış ve halen de yapılmaktadır. Başta genel sosyoloji olmak üzere kent sosyolojisi, eğitim sosyolojisi, din sosyolojisi, aile sosyolojisi, iktisat sosyolojisi, tüketim sosyolojisi, siyaset ve hukuk sosyolojisi, sağlık/medikal ya da tıp sosyolojisi gibi sosyolojinin birçok alt dalında içerik, yöntem ve kuram açısından daha iyi durumdadır.

Sosyolojinin ülkemize girdiği dönemde model alınan toplum ve oralarda yaşanan sorunlar farklı olsa da Türk sosyoloji geleneğinde yer alan başlıca konular Türkiye'deki toplum yapısı, mevcut sorunlar ve bu sorunların çözümlerine ilişkindir. Bu da Türk Sosyolojisinin yerel meselelere önem veren bir içeriğe sahip olduğuna işaret eder.

Özetle söylemek gerekirse belli konularda tıkanıyor olsa da toplum bilimi olan sosyoloji günümüzde toplumu ilgilendiren tüm konuları ele almaya ve teoriler geliştirmeye çalışmaktadır. Türkiye sosyolojide henüz arzu edilen noktaya gelememiş olsa da bu yolda önemli adımların atıldığını söylemek mümkündür.

2. Yerli bir sosyoloji geleneğinin oluşturulabildiğini düşünüyor musunuz? Cevabınıza bağlı olarak açıkladığınız düşüncenizi ilgili çalışmalar ve kişiler bağlamında ortaya koyabilir misiniz?

Sosyolojinin Osmanlı ve Türkiye'ye gelişi tercüme, taklit ve aktarma yoluyla olmuş, o dönemde ele alınan konular ve metodik yaklaşımlar da bu doğrultuda oluşmuştur. Zamanla ele alınan konular ve metodik yaklaşımlarda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. İlerleyen süreçte Türkiye'de Sosyoloji makro teorilerden mikro teorilere, yani evrensel toplumsal açıklama çabalarından daha dar çerçevede sosyal olayları ele almaya yönelmiştir. Batı dünyası ile bütünleşme ve Batı dışı modernlik fikirleri bu dönemde daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Osmanlı döneminin sonlarında sosyoloji bilimine ilgi artmış bu ilgi Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Zamanla da yerli bir sosyoloji geleneği oluşturulmaya çalışılmıştır. Ziya Gökalp, Prens Sabahaddin, Ahmet Cevdet Paşa, Mehmet İzzet, Mehmet Ali Şevki Bey (Sevündük), Necmettin Sadık Sadak, Sabri Ülgener, Hilmi Ziya Ülken, Cemil Meriç, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Nurettin Şazi Kösemihal, Erol Güngör, Niya-zı Berkes, Behice Boran, Mümtaz Turhan, İbrahim Yasa, Cahit Tanyol, Mübeccel Kıray, Nilüfer Göle, Baykan Sezer, Orhan Türkdoğan, Şerif Mardin, Mehmet Eröz, Kemal Haşım Karpat, Muzaffer Sencer, Amiran Kutkan Bilgiseven, Aytül Kasapoğlu, Nilgün Çelebi, Korkut Tuna, Bahattin Akşit, Emre Kongar ve Beylü Dikeçliğil gibi daha birçok isim farklı alanlarda yapmış oldukları çalışmalarıyla Türk sosyoloji geleneğinin oluşmasına katkı yapmışlardır.³⁸ Mehmet Taplamacıoğlu (1961), Ünver Günay (2003) ve Zeki Arslantürk (2015) de din sosyolojisi alanındaki çalışmalarıyla bu alanın öncüleri arasında yer almıştır.

Ziya Gökalp'in (1923) 1923 tarihli *Türkçülüğün Esasları* adlı eseri Türk kimliği ve Türk medeniyeti ile ilgili en temel sosyolojik çalışmalardan biridir. Bu çalışma, gününün toplumsal ve kültürel kimliğinin oluşturulmasında oldukça etkili olmuştur. Prens Sabahaddin ve Mehmet Ali Şevki Bey (Sevündük) çalışmalarında, sosyolojik araştırmaların metodolojik boyutlarını tanımlayarak kendilerinden sonraki araştırmalara metodolojik anlamda ışık tutmuşlardır. Aynı şekilde Mübeccel Kıray (2005) da *Tüketim Normları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma* adlı çalışmasıyla, gerek metodolojik anlamda gerekse Türkiye'de o gün için henüz tam anlamıyla çalışılmamış olan tüketim konusunda önemli bir araştırma gerçekleştirmiştir. Şerif Mardin

38 Bu konuda detaylı bilgi için bkz. *Türk Toplum Bilimcileri I-II*, 1982; *Türkiye'de Sosyoloji - İsimler-Eserler I-II*, 2008; *Türkiye'de Sosyolojinin Yüzyıllık Serüveni*, 2015; *Türk Sosyologları ve Eserleri I-II*, 2010; *XIX. Yüzyıl Türkiye Sosyolojisi 2*, 2001; *XX. Yüzyıl Türkiye Sosyolojisi 3*, 2002; 75. *Yılında Türkiye'de Sosyoloji*, 1991; Kaçmazoğlu, 2010-2011; Ergun, 2010.

(2004), çeşitli kitaplarında Türkiye'nin toplumsal yapısı ile daha güncel tespitler yapmış, *Türk Modernleşmesi* başlığı altında toplanan konu ile ilgili makalelerinde Türkiye'de modernleşme süreçlerini çok boyutlu olarak ele almıştır. İslamcılık, İslami çevrelerin sistemle bütünleşme süreçleri ve muhafazakârlaşma ile ilgili Mardin'in çalışmaları ile Nilüfer Göle'nin (2016, 2017) *İslâm'ın Yeni Kamusal Yüzleri* ve *Modern Mahrem* gibi çalışmaları da bu konuda örnek gösterilebilir.

Bunlara ek olarak, kent ve kentleşme olgusu, sanayileşme, toplumsal yapı ve din toplum ilişkisi gibi konularda Türkiye'ye has çalışmalar yapılmış ve Türkiye'den elde edilen verilerle çözüm yolları araştırılmıştır. Böylelikle yerli ve milli bir sosyoloji geleneğinin oluşması konusunda önemli mesafelerin kat edildiğini söyleyebiliriz. Ziya Gökalp ile başlayan bu gelenek günümüzde birçok sosyolog ve birçok üniversitenin sosyoloji bölümleri tarafından takip edilmektedir. Yapılan sosyal ve kültürel çalışmalar, Türkiye'nin toplumsal yapısını analiz etmekte ve problemlere çözüm üretmektedir. Zaman ve şartlara göre Fransız, Alman, İngiliz ve Amerikan sosyolojilerinin derin etkisinde kalan Türk Sosyolojisi günümüzde kendi geleneğini oluşturma konusunda önemli mesafeler kat etmiştir.

3. Tercüme olmadan bu alanda bilimsel ilerleme olabilir miydi/olabilir mi? Özellikle yeni bir bilim kolu olan Sosyolojide bu mümkün müydü/mümkün müdür?

Sosyoloji Batı'da ortaya çıkmış bir bilimdir. Dolayısıyla da Avrupa orjinli bir bilim dalıdır. Farklı görüşler bulunsa da (Orçan, 2014)³⁹ sosyolojinin ortaya çıkışı ve gelişmesinin önce Avrupa'da başladığı genel kabul görmektedir. Toplumsal konular ile ilgili çalışmalar yapılması, toplum sorunlarının ele alınması, sebep ve sonuçları üzerinde tartışmalar yapıp eserler kaleme alınması da büyük oranda Batı orjinlidir. Sosyolojinin ülkemize gelişi de Avrupa menşeli olmuştur. Sosyolojiyi oradan aldığımızı göre orada yaşanan sosyal meseleler ile ilgili yaşanan gelişmelerin de bilinmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle tercüme olmadan, farklı dilde yazılmış eserleri evrensel bir yaklaşımla okumadan ve bilgi sahibi olmadan bu konuda yeterli ve gerçek bilgi sahibi olmak mümkün olmadığı gibi o alanda ilerlemenin de mümkün olamayacağı düşünülmektedir.

Osmanlı döneminde başlayan tercüme sayesinde sosyoloji bilimi Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren önemli gelişmeler kaydetmiş, daha sonraki dönemlerde

39 Bilinenin aksine ilk sosyoloji bölümü Fransa'da değil Amerika'da 1891 yılında Kansas Üniversitesinde Tarih ve Sosyoloji Bölümü adıyla Tarih ile birlikte kurulmuş ve hemen akabinde bağımsız ilk sosyoloji bölümü ise 1892'de Chicago Üniversitesi'nde Albion W. Small tarafından kurulmuştur. Üçüncü ve Avrupa'da ilk sosyoloji bölümü ise 1895 yılında Emile Durkheim tarafından Bordeaux Üniversitesi'nde kurulurken; dördüncü sosyoloji bölümü ise İngiltere'de/Birleşik Krallık'ta London School of Economics'te 1904'te kurulmuştur. Beşinci sosyoloji bölümü Osmanlı İmparatorluğu'nda 1914 yılında İstanbul Darülfünununda ya da 1933 yılında değiştirilen adıyla İstanbul Üniversitesi'nde Ziya Gökalp tarafından kurulmuştur. Altıncı sosyoloji bölümü 1919'da Almanya'da Ludwig Maximilians University of Munich'de Max Weber tarafından kurulmuştur.

ve günümüzde yapılan tercümelemlerle daha da gelişmektedir. Türk sosyoloji geleneğinin öncülerinin hepsinin yabancı dil bildiği ve yabancı dilde yazılmış kaynakları okuduğu göz önünde bulundurulduğunda, yabancı literatürün Türkçeye çevrilmesinin Türkiye'deki ilk sosyolojik çalışmalara yön verdiği söylenebilir. Dönemin Türk sosyologları Auguste Comte, Emile Durkheim ve Le Play gibi önemli sosyologların eserlerini inceleyebilmiş ve bu incelemeleri belirli açılardan kendi çalışmalarına yansıtmıştır. Sadece okuma ve inceleme değil o dönemde sosyal konular ile ilgili farklı dilde yazılmış pek çok eserin tam metin çevirilerini de yaparak yayınlamışlardır. Bu süreç, dönemin Türk sosyolojisini çoğunlukla doğrudan etkilemiş, atılan ilk temellerin dolgu maddelerini sağlamıştır.

Daha sonraki süreçte tercüme hareketleri yine devam etse de yerli çalışmalar da ağırlık kazanmıştır. Bu bağlamda günümüzde çeviri eserler yine etkili olmaya devam etmekle beraber bağımsız yerel çalışmaların sayısı da ciddi oranda artmıştır. Bu vesile ile kendi toplumumuzun ve kendi değerlerimizin incelenmesi konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiş, önemli eserler verilmiştir.

Özellikle son yıllarda hem yapılan tercümelemler hem de yazılan eserler sayesinde derste okutulan kaynakların artması hem öğrenci hem öğretim üyesi hem de sosyoloji bilimine birçok fayda sağlamıştır. Tüm bunlar Türk sosyoloji geleneğinin oluşmasına katkı yapmışlardır. Küreselleşen ve küçük bir köy haline gelen dünyada sadece öğrenci ve öğretim elemanı değil pek çok kişi çok farklı dillerde yazılmış veya tercüme edilmiş eserleri okuyarak her alanda bilgi ve birikimini artırmaktadır. Bu kazanımın sosyoloji alanında da olmasında bir mahzur görülmemektedir. Ancak her toplumun yapısı ve sorunları farklı olduğu gibi çözüm yolları da farklıdır. Bu nedenle farklı toplumlarda ve dönemlerde oluşturulmuş teorilerin diğer bir toplumda ya da zamanda aynen kullanılması sağlıklı bir sonuç vermeyecektir. Avrupa veya Amerika'da ortaya atılan bir fikrin veya çözüm önerisinin Türkiye'de de aynen uygulanması konusundaki ısrarlar doğru değildir.

Çeviri eserlerin varlığı her alanda bilimsel gelişmelerden haberdar olmayı ve çevreye karşı duyarlılığı besleyen, aynı zamanda bilimsel gelişmelere katkı sağlayan bir unsurdur. Bu nedenle sosyolojik alanda tercümelemler konusuna karşı çıkmamakla beraber dikkat çekmek istediğimiz bir önemli hususun yapılan tercümelemlerin çoğunlukla Batı ile sınırlı olmasıdır. Oysa dünya Avrupa ve Amerika'dan ibaret değildir. Doğu'da, Uzak Doğu'da ve dünyanın her yerinde de sosyoloji ve sosyolojik çalışmalar vardır. Çin, Rusya, Hindistan, İran, Japonya vb. gibi ülkelerin sosyologlarının eserleri de Türkçeye daha fazla çevrilmeli, bu konudaki çevirilerde de beklenen artışlar sağlanmalıdır. Hatta Afrika ülkelerinden de tercümelemler yapılarak oralandaki toplumsal konular ve yaşanan gelişmeler de okuyucular ile daha fazla paylaşılmalıdır.

Sonuç olarak sosyolojik çalışmalarda Avrupa ve Amerika'daki bilgi ve birikimden uzak kalmadan, dünyadaki diğer ülkeler ve bölgeler ile oralandaki gelişmelere de vakıf olarak kendi sosyoloji geleneğimizi oluşturmamız önem arz etmektedir.

4. Sürekli kendini üreten Batı Sosyolojisinin dışında durmanın Türk sosyologları bakımından mümkün olduğu söylenebilir mi? Böyle bir süreçten Türkiye sosyolojisinde ne ölçüde bahsedilebilir?

İletişim, ulaşım ve değişimin çok hızlı olduğu küresel bir dünyada yaşıyoruz. Böyle bir ortamda değişime direnmek ve gerçeklerden uzak kalmak mümkün değildir. Sosyolojinin temelleri ve ilk sosyolojik çalışmalar, sosyolojinin kurucusu ve isim babası kabul edilen Auguste Comte'den 500 sene önce yaşamış olan İbni Haldun'a dayansa da modern sosyoloji Batı Avrupası'nda ortaya çıkmış bir bilimdir. Temeli orada atılmış, gelişmesi oradan başlamış, önemli sosyologlar da oralarda yetişmiştir. Teorilerin ilk ortaya çıktığı ve temellendiği merkez de çoğunlukla Batı'dır. Bu nedenle Batı dışı bir sosyoloji düşünülemez. Böyle bir düşünce sosyal hayat ve bilimsel gerçeklerle de uyumsuz. Ancak, bu yanlış anlaşılmalıdır. Burada dikkat edeceğimiz önemli hususlar vardır. Batı sosyolojisini öğrenmek, ülkeye ve kültürümüze özgü toplumsal yapı ve örüntüleri göz ardı edeceğimiz anlamına gelmemelidir ve gelmemektedir. Yerel kültür ve değerleri konu edinip kendi kavramlarımızı üreterek aynı zamanda makro teorilerden ve evrensel sosyoloji geleneğinden destek alarak Türk sosyoloji geleneği oluşturmak mümkün olabilir.

Bütün bilim dallarında olduğu gibi Sosyoloji alanında da evrensel olan bilgiye ulaşmanın ve sosyolojik yaklaşımları öğrenmenin önemi çok açıktır. "İlim Çin'de dahi olsa gidin alın", "İlim ve hikmet Müslüman'ın kaybolmuş iki emanetidir, nerede bulursa alsın" diyen bir Peygamberin ümmetiyiz. O bakımdan ilim ve hikmet nerede bulunursa alınmalıdır. Buradaki maksat sadece Batı'yı olduğu gibi okumak, taklit etmek ve Batı'ya bağımlı kalmak demek değildir. Esas mesele Batı'yı da Doğu'yu da bilip kendi toplumumuza yabancılaşmadan kendi sorunlarımıza yerli ve milli çözümler bulmaktır. Zaten Türk sosyologlarının büyük oranda Batı sosyolojisi dışında kalarak sosyoloji yapmak gibi bir iddiaları da bulunmamaktadır. Böyle bir iddia sadece Türk sosyologlar için değil, hiçbir sosyolog için geçerli değildir. Zira her türlü bilim belirli bir merkezde üretilmekte ve farklı merkezlerdeki bilim insanları tarafından ortak paydada kullanılmaktadır. Bu paydada hareket etmeyen çalışmalar üretici merkezler tarafından saha dışında bırakılır ve kabul görmez. Dolayısıyla, bir bilimsel çalışmanın bilimsel arenada kabul görebilmesi için ortak paylaşımda genel geçer olan kural ve metodolojilere uygun olması şartı aranır. Bu durum, belirli merkezlerin kuralları koymasına ve karar mercii olması bakımından olumsuz olsa da belirli bir standart doğrultusunda hareket edilmesini sağlaması ve çerçeveyi belirlemesi açısından olumludur. Önemli olan bu üretime katkıda bulunabilmektir.

5. Kendi sosyolojimizi üretebildik mi? Üretemediğimiz düşüncesi hâkim ise üretmeyişimizin sebebi entelektüel kısırlık mıdır?

Osmanlı'da 1910-1911 yıllarında Ziya Gökalp Selanik'te İttihat ve Terakki okulunda sosyoloji dersleri vermiş, üniversitedeki sosyoloji eğitimi de 1912 yılında

başlamıştır (Coşkun, 1991; Yavuzer, 2015). Durkheim'in 1913 yılında Fransa'da kurduğu ilk sosyoloji kürsüsünün ardından ikinci sosyolojisi kürsüsü 1914 tarihinde Ziya Gökalp tarafından İstanbul'da kurulmuştur. Bu kürsü o günkü adı Darülfünun, günümüzdeki adı İstanbul Üniversitesi olan eğitim kurumunda kurulmuştur. İstanbul Üniversitesinde dönemin Sosyoloji Bölümü Başkanı Baykan Sezer bu durumu şöyle dile getirmektedir. "Bölümümüz Durkheim kürsüsü ile birlikte dünyanın en eski iki kürsüsünden biridir. Aynı zamanda Batı dünyası dışında ilk sosyoloji Kürsüsü olmak sıfatını taşımaktadır" (Yavuzer, 2015).

Sosyolojinin Osmanlı'ya erken gelmesi ve dünyada beşinci, Batı dünyası dışında ilk sosyoloji kürsüsünün İstanbul'da kurulmasına rağmen ülkemizde uzun yıllar sosyoloji alanında başka eğitim kurumları açılmamış, önemli ilerlemeler de olmamıştır. İstanbul'dan sonra ilk defa 1939-1940 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Felsefe Enstitüsü altında kürsü olarak teşkil etmiş, bağımsızlığını ise 1983 yılında elde etmiştir.⁴⁰ Ankara'daki diğer üniversitelerde sosyoloji bölümü Hacettepe Üniversitesi'nde 1967 yılında açılmış, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Sosyoloji bölümü ise bağımsızlığını 1982 yılında kazanmıştır. Ülkede sosyoloji eğitiminin başlangıcından itibaren uzun bir aradan sonra Ankara ve İstanbul dışında da sosyoloji bölümleri açılmıştır. Bu üniversite ve açılış tarihleri Ege Üniversitesi 1982,⁴¹ Selçuk Üniversitesi 1982,⁴² Cumhuriyet Üniversitesi 1982,⁴³ Fırat Üniversitesi 1982, İnönü Üniversitesi 1985,⁴⁴ Atatürk Üniversitesi 1988⁴⁵de açılmıştır. Bunları Sakarya Üniversitesi 1993,⁴⁶ Süleyman Demirel Üniversitesi 1993, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi 1994⁴⁷ ve Akdeniz Üniversitesi 1998⁴⁸ takip etmiştir.⁴⁹ Gelişmişlik konusunda farklılıkları olsa da bugün ülkemizde en önemli ve en gelişmiş sosyoloji bölümleri arasında bu bölümler dikkat çekmektedir. Adnan Menderes ve Pamukkale Üniversitesi sosyoloji bölümleri de akademik kadro bakımından güçlü bölümlerdir.

1980'lerde 10'u bulmayan sosyoloji bölümleri (Bulut, 2011; Yavuzer, 2015), 2005-2006 eğitim öğretim yılında ülke genelinde 80 üniversite bulunmakta, bunların 30'unda Sosyoloji bölümü yer almaktaydı (Çelebi, 2010; Yavuzer, 2015). Sosyolojinin 100. yılı olan 2014 yılında sosyoloji bölümünün bulunduğu bu sayı 49 il'de 79 Üniversite'ye ulaşmıştır (Parin ve Demirci, 2014; Yavuzer, 2015). 2020 yılı Tem-

40 <http://sosyoloji.humanity.ankara.edu.tr/>.

41 <http://sosyoloji.ege.edu.tr/>.

42 <http://www.selcuk.edu.tr/Sayfa.aspx?birim=030003&dt=1>.

43 <http://edebiyat.cumhuriyet.edu.tr/bolum.php?bolumkodu=310800170>.

44 <https://cms.inonu.edu.tr/tr/cms/sosyoloji>.

45 <http://www.atauni.edu.tr/#birim=sosyoloji>.

46 <http://www.sosyoloji.sakarya.edu.tr/>.

47 <http://sosyoloji.mu.edu.tr/tr/lisans-dersleri-1130>.

48 <http://edebiyat.akdeniz.edu.tr/sosyoloji/>.

49 Geniş bilgi için bkz. Yavuzer, 2015.

muz ayı itibariyle ise 79 devlet, 28 vakıf üniversitesi olmak üzere 107⁵⁰ üniversitede sosyoloji bölümü bulunmaktadır. Bu bölümlerin önemli bir kısmı 2000’li yıllarda açılmış olup, dolayısıyla henüz gelişme aşamasındadır. Bu üniversitelerdeki sosyoloji bölümlerinin henüz bir gelenek oluşturma ve kendine özgü özellikleriyle ortaya çıkma durumu da söz konusu değildir. Zaten mevcut haliyle Türkiye’de veya bir başka toplumda tamamen kendine özgü, arı ve yerli bir sosyoloji geleneğinden bahsetmek pek mümkün değildir. Tamamen Batı sosyolojisinin taklit edildiği de söylenemez. Daha karma bir sosyolojiden bahsetmenin daha doğru olabileceği kanaatindeyiz. Kullanılan teoriler Batılı, ancak çözüm yolları kültüre ve o kültüre ait sosyal yapıya ait olabilir. Türkiye’ye daha özgü bir sosyoloji geliştirmek için kültürümüze ait kavramlar ve yaklaşımlar üretmek gerekmektedir.

Yukarıda verilen kronolojik bilginin ışığında sosyolojinin Türkiye’ye gelmesi ve gelişmesi döneminden günümüze, geleneğimizi oluşturma konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Son yıllarda Türkiye’de hem üniversite sayısının hem de sosyoloji bölümü sayısının artması, yurtiçi ve yurt dışında eğitim alarak buralarda görev yapan öğretim üyeleri ile onların çalışmalarındaki artış sayesinde bu konuda daha fazla mesafeler alınmıştır. Bu gelişmeler sayesinde son yıllarda kendi sosyolojimizi geliştiren metot ve kuram anlayışımız ile zenginleştirdik. Sosyoloji geleneğinin güçlü, yerli ve milli temellere dayanması sonucu günümüzde filizlenen sosyoloji ekolleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Olması gereken noktalara gelinemesi de önemli gelişmeler kaydedilmiş, gelecek için umut ışıkları daha fazla görülmeye başlamıştır.

Türkiye’de gerçekleştirilen ilk çalışmalar yabancı literatürden beslense de kendi toplumumuzdan elde edilen verileri kendi bakış açısıyla işleme özelliğine de sahipti. Bu da onları yerel bir sosyoloji geleneğinin öncüleri haline getirmiştir. Günümüzde ise hem metodolojik hem de kuramsal anlamda hâlâ yabancı literatürden beslenen bir sosyoloji mevcuttur. Ancak Türk sosyoloji geleneği ile ilgili ciddi çalışmalar da yapılmakta, bu konuda da önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Tüm bunlara rağmen kendi kuramlarımızı oluşturmakta henüz istenilen seviyede olmadığımız ve dünya genelinde görüşlerine değer verilen ve saygı duyulan yeterince sosyolog yetiştiremediğimiz de bir vakiadır. Türk sosyolojisinde bu boşluğun en kısa zamanda doldurulması önem arz etmektedir.

6. Bugün öne çıkan konuları dikkate alarak Türkiye’de sosyolojinin gelecekte hangi alanlara daha fazla ilgi göstereceğini düşünüyorsunuz? Araştırmalar ve çalışmalar ne yönde derinleşecektir?

Küreselleşme günümüzde olduğu gibi gelecekte de gündemi meşgul edecek ve üzerinde önemli çalışmalar yapılacak en temel alanlar arasında yer alacaktır. Sanayi ve teknolojiye yaşanan gelişmeler bu alanda daha fazla sosyolojik çalışma yapılmasını teşvik edecektir. Bu durum çevre ve iklim değişikliği gibi bölgesel ve

50 <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10195>.

küresel konuların daha fazla gündeme gelmesine katkı sağlayacaktır. İletişimin toplumsal değişimin temel dinamiğine dönüştüğü çağımızda medya, sosyal medya, siber güvenlik ve siber suçlar ile ilgili çalışmalarının artacağı öngörülmektedir. Bölgesel ve küresel alanda yaşanan değişimler değişim sosyolojisi alanındaki çalışmalarını artıracaktır. Her türlü gelişim ve değişime rağmen siyaset toplumların en önemli konularından biri olmaya devam etmektedir. Bu nedenle siyaset sosyolojisi önem kazanacak, yerel yönetimler ile ilgili çalışmalara da hız verilecektir.

2019 yılı Aralık ayında Çin’de görülen ve 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid 19, diğer adıyla Koronavirüs günümüzde olduğu gibi gelecekte de üzerinde çok konuşulacak ve çalışılacak konuların başında gelecektir. Buna bağlı olarak sağlık, eğitim, çalışma hayatı ve ekonomi de en çok konuşulan ve üzerinde en çok çalışma yapılan konular arasında yer alacaktır.

Dünya ve ülke genelinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak kültür, kültürel çeşitlilik, çok kültürlülük, birlikte yaşama kültürü ve kültür çatışması ile ilgili çalışmaların da yoğunlaşacağı öngörülmektedir. Farklı etnik yapı ve dini grupların bir arada yaşadığı ülkemizde farklı etnik köken ve mezheplerle ilgili çalışmalar ile ötekileştirme gibi konular da en çok çalışma yapılacak alanlar arasında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Alevilik-Bektaşilik, din ve diyanet konuları da en çok irdelenecek ve üzerinde ciddi çalışmalar yapılacak konular olarak öngörülmektedir. Kadın çalışmaları, kadına şiddet, boşanma, çocuk istismarı ve aile sosyolojisi ile ilgili çalışmalar da üzerinde en çok çalışma yapılacak konular arasında yer almaktadır.

Terör ve terör bağlantılı konular ile darbe, savaş ve savaşa bağlı konular, uyuşturucu ve bağımlılık ile genel anlamda suç da üzerinde en çok çalışılacak konular olarak dikkat çekmektedir. Sosyal medya ve siber suçlar da gelecekte gündemi en çok meşgul edecek ve üzerinde çok çalışılacak konular olarak yer almaktadır. Yaşanan gelişmelere bağlı olarak gelecekte göç konusu daha da önemli bir hale gelecektir. Dünyada, bölgemizde ve ülkemizde yaşanan olaylar göç sosyolojisi ile ilgili yapılacak çalışmaların artmasına katkı sağlayacaktır. Ülkemizin göç yolları üzerinde olması ve çok sayıda göç alması nedeniyle göç ve göç ile ilgili sosyolojik konular önemli bir hale gelecektir. Ulaşım ve iletişim alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak “küresel bir köy” haline gelen dünyada ve bundan etkilenen ülkemizde turizm ile ilgili yapılan çalışmalarda artış olacağı öngörülmektedir. Köy-kır, kent, kentleşme, çevre ve işsizlik konusu günümüzde olduğu gibi gelecekte de üzerinde çok çalışmalar yapılacak konular arasında değerlendirilmektedir.

Genç bir nüfusun ağırlıkta olması sebebi ile eğitim sosyolojisi, gençlik sosyolojisi ve bu gençlerin istihdamı söz konusu olacağından iktisat sosyolojisi gelecekte daha da önemli bir hale gelecektir. Özellikle sosyal medya ve Youtube gibi sosyal paylaşım sitelerini gençlerin yoğun ve etkili kullanmaları sonucu gençler fenomenleşerek, “youtuber”lık yaparak artık salt tüketici olmaktan üretici-tüketici konumuna yükseldikleri görülmektedir. Önceden gençler yetişkinlerin medyadaki

ürünlerini tüketirken artık yetişkinler gençlerin medyadaki ürünlerini yoğun olarak tüketmektedirler. Dolayısıyla bu alanda çalışmaların gündeme daha fazla gelmesi ve daha fazla çalışma yapılması kaçınılmaz konular arasındadır. Yaşlanan nüfus göz önünde bulundurularak yaşlılık ve yaşlılar ile ilgili çalışmalarda da artış olması öngörülmektedir. Bir diğer husus da materyalist ve hedonist bir şekilde yaşayan insanların artması sonucu tekrar dinlere bir dönüş olacak, manevi alanda yaşanan bu boşluklar, anomi ve yabancılaşmalar, din sosyolojisinin önem kazanmasına katkı sağlayacaktır. Sekülerleşme konusu da gündemdeki yerini koruyacaktır. Ekonomi, üretim, tüketim ve ticaret ile ilgili alanlar gelecekte de en çok çalışılan konular arasındaki yerlerini devam ettireceklerdir. Geniş kitleleri ilgilendiren sanat ve spor da en çok çalışılacak konular arasında öngörülmektedir.

Verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere gelecekte sosyolojik çalışmalara duyulan ihtiyacın daha da artacağı kaçınılmaz görünmektedir. Bunun da toplumu ilgilendiren tüm konulara yansıtacağı ve sosyolojinin pek çok alt dalında önemli çalışmalar yapılmasına sebep olacağı varsayılmaktadır.

7. Türkiye'deki sosyolojiyi özgün kılan yaklaşımlar, değerler, özellikler, konular, çalışmalar, araştırmalar, yayınlar, incelemeler ve temel kavramlar olarak neleri söyleyebilirsiniz, araştırmalarınızdan ve okumalarınızdan ne yönde gelişmeler olabileceğini tahmin ediyorsunuz?

Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında sosyolojinin ve sosyologların ele aldığı konular ülke meseleleri ve bunların çözüm yollarına odaklı idi. Yönetim ve yöneticilerin uygulamaları günlük sosyolojik tartışmaların özünü oluşturmaktaydı. Din ve dini konular ile dinî kurumlar da en çok tartışılan konular arasında yer almaktaydı. Cumhuriyet döneminde ülkenin bağımsızlığı ve kalkınması ile ilgili konular öne çıkmıştır. Daha sonraki dönemlerde din, sekülerleşme, laiklik ve çok partili hayata geçiş ile ilgili çalışmalarda artış dikkat çekmiştir. Benzer çalışmalar devam etmekle beraber 1960 ve 1980 dönemi arasında göçün beraberinde getirdiği özgün bir yapı olarak "kentleşme" ve "gecekondulaşma" ile ilgili çalışmalar gündeme geldi. Bu konuda çalışan ilk kişilerin başında İlhan Tekeli, Ruşen Keleş, Raci Bademli, Tansı Şenyapılı, Bahattin Akşit ve Orhan Türkdöğen sayılabilir. Daha sonraki süreçte, kentleşme ve gecekondulaşma meselesi ile ilgili çalışmalarda ciddi artışlar gözlemlendi. Yine kentleşme ile ilgili sorunlar üzerinde çalışmalar yapan Mübeccel Kıray'ın "Tampon Kurumlar" kavramı Türk sosyolojisine katkı yapan önemli bir kavram olarak karşımıza çıkar. Şerif Mardin'in "Mahalle Baskısı" ve Deniz Kandiyoti'nin "Ataerkil Pazarlık" kavramı gibi kavramlar ise, Batı sosyoloji geleneğinin Türk kültürüne uyarlanmış hali olarak görülebilir. Nilüfer Göle'nin "Batı-dışı modernlikler" kavramı ve tespiti günümüzde birçok toplum yapısının modernleşme karşısındaki başarı ya da yenilgisini ve bunun toplumsal izdüşümlerini açıklamakta oldukça ufuk açıcudur.

Bundan sonraki süreçte teknoloji ve teknolojideki gelişmelerin hayata yansımaları ve değişim dünyası genelinde öne çıkan konular olabilir. Dünya ve ülke genelini meşgul eden en önemli konuların başında gelen terör ve savaş ile ilgili çalışmaların öne çıkacağı, göç ve göç sosyolojisi ile ilgili çalışmalarda artış olacağı öngörülmektedir. Tekrar vurgulamak gerekirse Covid 19 diğer adıyla Koronavirüs ile ilgili çalışmalar ülkemizde olduğu gibi dünya genelinde de en çok çalışılacak konular arasında yer alacaktır. Daha önceki darbe ve muhtıralar ile 15 Temmuzda yaşanan darbe girişimi darbe ve muhtıralar ile ilgili konularda daha fazla çalışma yapılmasını teşvik edecektir. Ülke bazına özel olarak özellikle Alevi ve Bektaşî çalışmaları da özgün toplumsal değerlerimiz arasında yer alan çalışma konularındır. Türkiye genelinde dezavantajlı gruplarla ilgili sosyoloji çalışmalarının da daha da artacağı söylenebilir.

Ülkemizde bulunan yoğun Suriyeli göçmen nüfusu nedeniyle meydana gelen evlilik ve diğer iç içe geçişlerin, birlikte yaşama tecrübesinin toplumsal sonuçları üzerine çeşitli kavramsallaştırma ve araştırmalar gündeme gelebilir. Zira farklı bir toplumla yaşamaya başlayan Türk toplumunun bu tecrübesi hem yerli hem de yabancı sosyal araştırmacıların oldukça ilgisini çekecek gibi görünmektedir. Değişim, sosyal medya, siber suçlar ve teknolojideki gelişmeler gelecekte de gündemdeki yerini koruyacak ve üzerinde daha fazla çalışmalar yapılacak konular arasında yer almaya devam edecektir.

Sayıları her geçen gün artan üniversitelerin ve bu üniversitelerde görev yapan akademik personelin başta buldukları illere, genelde de Türkiye üzerine yönelik sosyolojik çalışmaları ile yerli ve millî değerleri ön plana çıkarması değerlendirilmektedir. Bunu yaparken yerelden kopmadan evrenseli takip etmeye devam edileceği düşünülmektedir.

8. Türkiye'deki Sosyoloji çalışmalarının ve araştırmalarının toplumsal ve siyasal alana daha fazla katkı vermesinin olanakları nasıl geliştirilebilir, güçlendirilebilir ve topluma yayılabilir?

Bu konuda en büyük görev ve sorumluluk sosyologlara düşmektedir. Yaptıkları ve yapacakları bilimsel çalışmalar ile ele aldıkları veya alacakları konular ve bu konulara yaklaşımları önem arz edecektir. Objektif kriterlere göre konulara yaklaşımları saygınlıklarını artıracak, bu durum ise toplumun pek çok kesimine olduğu gibi siyasalere olan etkilerinin de artmasına katkı sağlayacaktır. Bunu başarabilmek için yüzeysel ve sadece istatistikî nicel çalışmalardan ziyade toplumsal olayları hem genişlemesine hem de derinlemesine ele alma imkanı veren karma, yani nitel ve nicel yöntemin birlikte kullanıldığı yöntemin kullanılması daha nitelikli sosyolojik çalışmaların ortaya çıkmasına imkan verecektir. Böylece toplumun çeşitli alan ve katmanlarında meydana gelen veya gelmeye başlayan sorunları gün yüzüne çıkarabilir ve çözüm önerileri ile politika yapıcılara sunabilirler. Bu ve benzeri çalışmalar ise hem toplum hem de siyasiler tarafından takdir edilip onların saygınlıklarının artmasına vesile olabilir.

Bu konuda sosyologlara olduğu gibi üniversitelere, üniversite yönetimlerine, genel ve yerel yönetimlere de önemli görevler düşmektedir. Genel ve yerel yönetimlerle üniversitelerin daha fazla etkileşim içinde olması gerekmektedir. Yerele ve genele hizmet götürülmesinde ve toplumsal sorunların çözümünde genel ve yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile üniversitelerin daha fazla iş birliği içinde olması çok önemlidir. Bu anlamda üniversitelerde sosyoloji alanında yapılan projelerin yerel siyasal kurumlar (belediyeler, valilik, il özel idaresi gibi) tarafından teşvik edilmesi ve desteklenmesinin önemi de yadsınamaz bir gerçektir.

Bir önemli faktör de sosyologların iş imkânının artırılması, akademisyenlik ve öğretmenlik dışındaki diğer alanlarda da istihdam edilmesidir. Böyle bir uygulama bu alanda çalışmak isteyenlere cesaret ve güç verecektir. Üniversite tercihlerinde başarılı öğrencilerin ve ailelerinin Sosyoloji bölümünü tercih etmelerinde önemli bir etken olacaktır. Bu durum ise toplumun işleyişine ve toplumsal sorunların çözümüne önemli katkılar sağlayacaktır. Örneğin çeşitli bakanlıklarda, okullarda, hastanelerde, cezaevlerinde, adliyelerde, belediyelerde, kadın sığınma evleri, huzur evleri gibi kamu kurum ve kuruluşlarında, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarında sosyologlara daha fazla yer verilmesi hem birey hem de toplum açısından yararlı olacaktır. Avrupa ve Amerika'da bunun örnekleri vardır. Örneğin Almanya'da polis karakolları gibi kamu kurumlarında yoğun bir sosyolog istihdamı olduğundan söz edilmektedir. Amerika'da da sosyologların önemli bir yeri ve saygınlığı vardır.

Değişen ve gelişen şartlar göz önünde bulundurularak üniversitelerdeki sosyoloji bölümlerindeki lisans, yüksek lisans ve doktora müfredatlarının ihtiyaç duyulan alanlarda yetkinlik ve verimlilik kazandıracak şekilde yeniden düzenlenmesi de sosyolojinin ve sosyologların etkisini artırmasına katkı sağlayacaktır. Yapılan çalışmaların kamuoyuna duyurulması ve beklenen desteğin sağlanabilmesi için sosyologların çalışmalarına medyada daha fazla yer verilebilir. Siyasetçiler, sanayiciler, ticaret erbabı, eğitimciler ve sivil toplum kuruluşları alanlarında uzman sosyologlardan daha fazla yararlanabilir. Böylece yılların birikim ve tecrübesi ile donanmış sosyologlar genel ve yerel bazda daha etkin olabilir. Bu durum ise yerele olduğu kadar ülke geneline de çok olumlu katkılar sağlar.

Bunun gerçekleşmesi için öncelikle sosyolojinin topluma fayda sağlayabilecek bir bilim olduğunun gerek sosyologlar, gerek siyasetçiler ve gerekse sosyolojiye ihtiyaç duyan kurumlar tarafından kabul edilmesi gereklidir. Sorun çözmeye yönelik sosyolojik araştırmaların yapılması gerektiği kadar aynı zamanda bu çözüm önerilerinin, bu önerileri hayata geçirebilecek merciler tarafından da ciddiye alınması şarttır. Bu sağlanmadığı sürece yapılacak sosyolojik çalışmalardan beklenen sonuç alınması da mümkün olmayacaktır.

Bir vakıa olarak siyaset dâhil kamu ve özel sektörde toplumun pek çok katmanında farklı branşlardan gelme yöneticiler bulunmaktadır. Hayatta hiç sosyoloji dersi almamış, sosyolojinin ne olduğunu, ilgi alanını ve önemini bilmeyen hatta sosyolojinin gereksiz olduğuna inanan siyasetçi ve yöneticilerin var olduğu da bir

gerçektir. Hangi konumda bulunursa bulunsun bu kişiler yapılan sosyolojik çalışmalarını da yeterince takdir etmeyecek ve edemeyecektir. Bu tür insanlara sosyolojinin ve sosyolojik çalışmaların önemini anlatmak da zor olacaktır. Bu nedenle toplum bilimi olan ve tüm toplumları ve toplum içinde yaşayan herkesi yakından ilgilendiren sosyoloji eğitiminin daha cazip hale getirilmesi şarttır. Sosyoloji dersi sadece sosyoloji bölümlerinde değil, toplum içinde ve toplum ile beraber yaşayan herkese verilmelidir (Yavuzer, 2015). Böyle bir uygulama hem kalite ve başarıyı artıracak hem de toplumsal barış ve mutluluğa katkı sağlayacaktır. Aksi takdirde benzer olumsuzluklar yaşanmaya devam edecek, sosyologların gayretleri de bu tür olumsuzlukları gidermeye yetmeyecektir.

Anadolu'da Bir Sosyoloji Bölümü Kuruluşu ve Gelişimi Örneği: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Sosyoloji Bölümü

Nevşehir ili; Anadolu'nun merkezinde yer alan ve pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış tarihi, doğal ve kültürel zenginlikleri ile bir dünya markası olan Kapadokya bölgesinde yer almaktadır. 2019 yılı sonu itibarıyla 303.010 toplam nüfusa sahip olan Nevşehir'in⁵¹ merkez nüfusu 115.000 civarındadır. Hünkar Hacı Bektaş Veli, Sadrazam Damat İbrahim Paşa, Sadrazam Karavezir Seyit Mehmet Paşa, Şeyhülİslâm Mustafa Hayri Efendi, Başbakan Suat Hayri Ürgüplü gibi önemli şahsiyetler çıkarmış olan Nevşehir'de 2007 yılında Nevşehir Üniversitesi açılmıştır. Daha önce Gazi ve Erciyes üniversitelerine bağlı bazı fakülte ve yüksekokulların yer aldığı şehirde üniversitenin açılmasıyla buradaki öğretim elemanları ve öğrenciler bu üniversiteye devredilmiştir. 7 Kasım 2013 tarihinde ismi Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi olarak değiştirilmiş, halen bu isim ile eğitim öğretim faaliyetine devam etmektedir.

Tarih boyunca sayısız medeniyete ev sahipliği yapmış, doğa ve tarihin bütünleştiği Kapadokya bölgesinde yer alan Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ilk açıldığı anda oldukça sınırlı bir akademik ve idari personel ile çok az sayıda öğrenciyi sahipti. Üniversite çok kısa zamanda çok önemli gelişmeler kaydetmiş, 2018 itibarıyla 600 civarında akademik personel, 23.000 civarında da öğrenci sayısına ulaşmıştır. 2018 başı itibarıyla Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, bir tanesi ana yerleşke olmak üzere toplam 6 farklı yerleşkede bilimsel faaliyetlerini 7 fakülte, 7 meslek yüksekokulu, 3 yüksekokul, 3 enstitü ve 8 araştırma ve uygulama merkezi ile sürdürmüştür. Türkiye'de ilk ve tek olan **Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü** de bu üniversitede bulunmaktadır.

27 Temmuz 2020 tarihi itibarıyla Dış Hekimliği Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Semra ve Vefa Küçük Sağlık Bilimleri Fakültesi ve Turizm Fakültesi olmak üzere 9 fakülte, Yabancı Diller

51 <https://www.nufusu.com/il/nevsehir-nufusu>.

Yüksekokulu, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu olmak üzere 2 yüksek okul, ikisi merkezde olmak üzere 9 meslek yüksekokulu, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, Turizm Araştırmaları Enstitüsü olmak üzere 4 enstitü ve farklı alanlarda 16 araştırma merkezi bulunmaktadır.⁵²

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi devlet, yerel yönetimler ve halkın desteği ile çok kısa zamanda hem altyapı hem de fiziki alanda önemli gelişmeler kaydetmiştir. Üniversitedeki binaların pek çoğunu Nevşehirli hayırseverler yaptırmış, halen de hayırda yarış devam etmektedir. Devletin ve Nevşehir halkının katkılarıyla fiziki alanda ve alt yapıda önemli gelişmeler kaydeden üniversite; Rektörlük Binası, Kapalı Spor Salonu ve tesisler, Merkez Derslik, Merkez Laboratuvar, Kongre Merkezi ve Eğitim Fakültesinin ek blokları ile 208.800 metre kare kapalı alanıyla fiziki yapılanmasını hızla tamamlama konusunda önemli gelişmeler kaydetmiştir. Daha sonraki dönemde yapılan diğer çalışmalar, tamamlanan binalar ve hizmete açılan Kapadokya Teknopark ile daha da büyüdü. 10.000 metrekare kapalı alan 55.000 civarında basılı, 3.750.000'den fazla elektronik kitap ile 24 saat açık olan kütüphanesi de öğrenci, öğretim elemanları ve şehir için önemli gelişmeler yaşanmasına katkı sağlamıştır.⁵³

Alt yapı, fiziki alan, akademik ve idari personel ile öğrenci konusunda olduğu gibi sosyal, kültürel ve bilimsel alanda da önemli gelişmeler kaydeden Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Uluslararası alanda “Mükemmellik Belgesi” olarak bilinen ve Avrupa Komisyonu tarafından gerekli şartları taşıyan üniversitelere verilen “Diploma Ek” ve “AKTS” etiket sahibi bir üniversitedir. Her yıl sayıları katlanarak artan Erasmus anlaşmaları ile anlaşmalı olduğu üniversite sayısı 187'ye yükselmiş durumdadır. Yine Mevlana Değişim Programı ile Kore, Çin, Brezilya, Kırgızistan, Azerbaycan, Kazakistan, Gürcistan, Tacikistan, İran ve Ukrayna gibi ülkelerde bulunan üniversiteler ile anlaşmaları mevcuttur. Yurt dışındaki üniversiteler ile gerçekleştirdiği ikili iş birliği anlaşmaları ile üç kıtada faaliyet sürdürmektedir. Erasmus öğrencilerine yönelik hazırlanan yoğun Türkçe Dil Kursu (TÖMER) da veren bir üniversitedir. Bu kapsamda Türkçe öğrenmek için yurt dışından gelen çok sayıda öğrenci bulunmaktadır. Coğrafi güzellikleri, tarihî ve kültürel zenginlikleri ile ziyaretçilerini büyümlü bir atmosfer içine alan Kapadokya, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nin kurulmasıyla birlikte sadece doğa oluşumları ve tarihiyle değil aynı zamanda üniversitedeki sosyal, kültürel ve bilimsel etkinlikler ve öğrencileriyle de anılan bir konuma gelme yolunda hızla ilerlemektedir.⁵⁴

Bu üniversitede yer alan Sosyoloji Bölümü üniversitenin açıldığı 2007 yılında açılmış, bölümde önce yüksek lisans, sonra da lisans eğitimi verilmeye başlanmıştır. Bölüm lisans düzeyinde bu güne kadar 5 dönem mezun vermiştir. İlk mezun ver-

52 <https://nevsehir.edu.tr/tr>.

53 <https://kutuphane.nevsehir.edu.tr/tr>.

54 Bilgiler buradan özetlenmiştir: <https://www.nevsehir.edu.tr/tr/tarihce>

diği 2015-2016 eğitimi öğretim yılında hem fakülte birincisi ve üçüncüsü hem de üniversite birincisi çıkarmıştır. Fakülte birincisi olan öğrencimiz Afife Büşra Işıldak aynı zamanda üniversite birincisi olmuştur. 2018-2019 eğitim öğretim yılında Sosyoloji bölümünden Müşerref Çetinkaya fakülte birincisi ve üniversite üçüncüsü olmuştur. 2019-2020 eğitim öğretiminde Sosyoloji bölümünden İlknur Şimşek hem fakülte hem de üniversite birincisi olmuştur. Fen Edebiyat Fakültesinde birinciliklerin yanında gerek aynı yıllarda gerekse birinci çıkartmadığımız yıllarda ikincilik ve üçüncülük derecelerimiz hep olmuş, çoğu zaman ilk üçte 2 tane öğrencimiz yer almıştır.

Lisans eğitimine ilave olarak bölümde bilimsel hazırlık ve yüksek lisans programlarımız bulunmaktadır. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinde bir dönem görev yapan ve her ikisi de sosyolog olan üniversite rektörü Prof. Dr. Mazhar Bağlı ve Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Ertan Özensel görev süreleri boyunca sosyoloji bölümünde hem lisans hem de yüksek lisans düzeyinde ders vermişlerdir.

2 Ağustos 2020 tarihi itibarıyla Sosyoloji bölümünde Bölüm Başkanı Doç. Dr. Hasan Yavuzer, Doç. Dr. Ensar Çetin, Dr. Öğr. Üyesi Neval Karanfil (Bölüm Başkan yardımcısı), Dr. Öğr. Üyesi Hulusi Yılmaz, Dr. Öğr. Üyesi Çağdaş Ümit Yazgan, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Faruk Yıldırım, Doktoralarını bitirmiş henüz kadro atamaları yapılmamış olan Araştırma görevlisi Dr. Nihan Ozansoy Tunçbilek ve Dr. Linda Barış ile araştırma görevlisi ve doktora öğrencisi Yasemin Sancar Koyuncuoğlu, Hakan Bakkal ve Mevlüt Uğurlu görev yapmaktadır.⁵⁵

Türkiye’de ilk ve tek olan **Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü’nün** kurucu müdürü Dr. Öğretim üyesi Hulusi Yılmaz Sosyoloji Bölümü’ müzün öğretim üyesidir. Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi ve bölüm başkan yardımcısı olan Dr. Öğr. Üyesi Neval Karanfil daha sonraki yönetimde Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü’nde müdür yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Halen Bölüm Başkanımız Doç. Dr. Hasan Yavuzer yazmış olduğu **Alevi-Bektaşilikte Ölüm Ritüeli** isimli eseriyle 2015 yılında Türkiye Yazarlar Birliği Kayseri Şubesi tarafından **Yılın Sosyoloji Ödülü** ile ödüllendirilmiştir. Halen bölümümüzde görev yapan Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Faruk Yıldırım da bir dönem Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulunda müdür olarak görev yapmıştır.

Anadolu’nun nüfus itibarıyla küçük, tarihi, doğal ve turistik özellikleriyle oldukça geniş bir alanda tanınan bir kentinde yer alan üniversitede çok sayıda yabancı uyruklu öğrenci ve öğretim elemanı da bulunmaktadır. O hocalardan biri olan Bangladeş uyruklu Dr. Öğretim Üyesi Mozharul İslâm iki öğretim yılı üniversitemizde ve bölümümüzde görev yapmıştır. Üniversite ve fakülte genelinde olduğu gibi sosyoloji bölümümüzde yabancı uyruklu öğrencilerimiz de eğitim almaktadır.

Üniversite ve bölüm olarak bir taraftan yereli ilgilendiren çalışmalar yapılırken bir taraftan da ülke ve dünya meselelerini ilgilendiren konularda çalışmalar

55 <https://sosyoloji.nevsehir.edu.tr>

yapılmaktadır. Üniversite olarak ulusal ve uluslararası kongre, konferans, panel, sempozyum, çalıştay ve seminerler ile diğer etkinlikler düzenlenmekte veya düzenlenen böyle etkinliklere iştirak edilmektedir. Sosyoloji bölümü olarak her ay bir sosyolog davet etmek suretiyle bir gelenek oluşturma, bölüm ve üniversite öğrencilerine ülke ve dünya meseleleri ile ilgili sosyolojik bilgi verme, sosyolojik bakış açısı ve sosyolojik analiz yapabilme becerisi kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Daha önceden bölümümüzde farklı unvanlarda görev yapan pek çok akademisyen günümüzde farklı üniversitelerde farklı unvan ve görevlerde bilim hayatına katkı sağlamaya devam etmektedir. Bölümde Prof. Dr. ve bölüm başkanı, bir dönem de üniversitede rektör yardımcısı olarak görev yapan Prof. Dr. Ahmet Cihan İstanbul Medeniyet Üniversitesinde rektör yardımcısı, Araştırma görevlisi olarak görev yapan Ahmet Koyuncu Doç. Dr. ve sosyoloji bölüm başkanı olarak Necmettin Erbakan Üniversitesinde görev almışlardır. O dönemde yardımcı doçent olarak görev yapan Ahmet Burak Kahraman Doç. Dr. olarak Erciyes Üniversitesi sosyoloji bölümünde, öğretim görevlisi olarak görev yapan Vedat Çelebi Doç. Dr. olarak Erciyes Üniversitesi Felsefe bölümünde, Araştırma görevlisi olarak bölümde göreve başlayan Hamza Kurtkapan ise Doç. Dr. olarak üniversitemizde Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulunda müdür vekili olarak görev yapmaktadır.

Nüfus itibari ile küçük ancak ülke ve dünya genelinde tanınmışlığı oldukça fazla olan Nevşehir’de hem üniversite hem de sosyoloji bölümü olarak yerelden kopmadan evrenseli yakalamanın azim ve gayreti içinde çalışılmaktadır. Bu nedenle ele alınan konular ve yapılan çalışmalarda hem yerel, hem ülke hem de dünya genelindeki konulara önem verilmektedir.

Kaynakça

75. Yılında Türkiye’de Sosyoloji (Haz. İ. Coşkun) (1991). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Arslantürk, Z. (2015). *Din Sosyolojisine Giriş I-II*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Bulut, Y. (2011). Türkiye’de Sosyoloji Eğitimi, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 23. Sayı, s. 13-14.
- Bulut, Y. (2014). Türkiye’de Sosyolojinin 100.Yılı, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 28. Sayı, s. 1-26.
- Coşkun, İ. (1991). Sosyoloji Bölümünün Tarihine Dair. 75. Yılında Türkiye’de Sosyoloji içinde (s. 13-23) (Haz. İ. Coşkun). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Çelebi, N. (2010). Türkiye’de Sosyoloji: Bir Kısa Bakış. *Türk Sosyologları ve Eserleri-II* (Ed. E. Eğribel ve U. Özcan). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Ergun, D. (2010). *100 Soruda Sosyoloji Elkitabı*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gökalp, Z. (1923). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Matbuat ve İstihbarat Matbaası.
- Göle, N. (2016). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, N. (2017). *İslâm’ın Yeni Kamusal Yüzleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Günay, Ü. (2003). *Din Sosyolojisi* (6. Baskı). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kaçmazoğlu, H. B. (2010-2011). *Türk Sosyoloji Tarihi 1-2-3*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

- Kıray, M. (2005). *Tüketim Normları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Mardin, Ş. (2004). *Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Orçan, M. (2014). 21.Yüzyılda Türkiye’de Sosyolojinin Geleceği. *Sosyoloji Divanı*, Yıl 2, Sayı 4, Temmuz-Aralık, s. 53-64.
- Parin, S. ve Demirci, E. (2014). Türkiye’de Yükseköğretimde Sosyoloji Öğretimi: Bir Dönemleştirme Denemesi (1914-2014). *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, Sayı 29, s. 365-386.
- Taplamacıoğlu, M. (1961), *Din Sosyolojisi-Giriş*. Ankara: A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Tüfekçioğlu, H. (1991). Türkiye’de Sosyolojinin İşlevi. 75. Yılında Türkiye’de Sosyoloji içinde (s. 139-143) (Haz. İ. Coşkun). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Türk Sosyologları ve Eserleri I-II* (Ed. E. Eğribel ve U. Özcan) (2010). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Türk Toplum Bilimcileri I-II* (Haz. E. Kongar) (1982). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Türkiye’de Sosyoloji - İsimler-Eserler I-II* (Der. M. Ç. Özdemir) (2008). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Türkiye’de Sosyolojinin Yüzyıllık Serüveni* (Ed. H. Okçay) (2015). İzmir: Duvar Yayınları.
- XIX. *Yüzyıl Türkiye Sosyolojisi 2* (Sosyoloji Yıllığı Kitap 8) (Haz. E. Eğribel) (2001). İstanbul: Öncü Basım Yayıncılık.
- XX. *Yüzyıl Türkiye Sosyolojisi 3* (Sosyoloji Yıllığı Kitap 9) (Haz. E. Eğribel ve U. Özcan) (2002), İstanbul: Öncü Basım Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2015). Sosyoloji Eğitimi ve Toplumsal Faydaları. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/14, Fall, Ankara, p.753-768.

Elektronik Kaynaklar

- <http://edebiyat.cumhuriyet.edu.tr/bolum.php?bolumkodu=310800170>, E.t. 25 Ocak 2018.
- <http://sosyoloji.ege.edu.tr/>, E.t. 10 Ocak 2018.
- <http://www.selcuk.edu.tr/Sayfa.aspx?birim=030003&dt=1>, E.t. 21 Ocak 2018.
- <https://cms.inonu.edu.tr/tr/cms/sosyoloji>, E.t. 30 Ocak 2018.
- <http://www.atauni.edu.tr/#birim=sosyoloji>, E.t. 30 Ocak 2018.
- <http://www.sosyoloji.sakarya.edu.tr/>, E.t. 8 Şubat 2018.
- <http://sosyoloji.sakarya.edu.tr>, E.t. 8 Şubat 2018.
- <http://edebiyat.akdeniz.edu.tr/sosyoloji/>, E.t. 9 Şubat 2018.
- <https://www.nevsehir.edu.tr/tr/tarihce>, E.t. 9 Şubat 2018.
- <http://sosyoloji.humanity.ankara.edu.tr/>, E.t. 7 Ocak 2018.
- <http://sosyoloji.mu.edu.tr/tr/lisans-dersleri-1130>, E.t. 8 Şubat 2018.
- <https://sosyoloji.nevsehir.edu.tr>, E.t. 25 Temmuz 2020.
- <https://www.nufusu.com/il/nevsehir-nufusu>, E.t. 27 Temmuz 2020.
- <https://nevsehir.edu.tr>, E.t. 27 Temmuz 2020.
- <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10195>, E.t. 2 Ağustos 2020.
- <https://kutuphane.nevsehir.edu.tr/tr>, E.t. 3 Ağustos 2020.